

Ion CAZABAN

SPECTACOLE

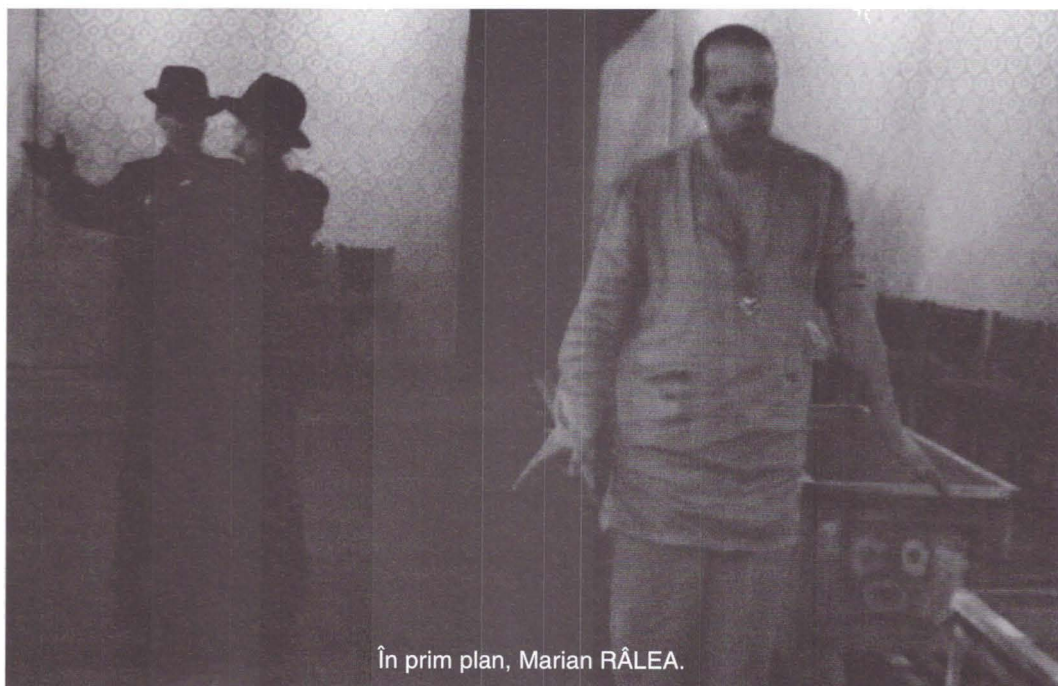
Un titlu ca un suspin

La teatrul din Oradea, unul dintre cele mai recente spectacole poartă un titlu straniu, sunând ca un dureros suspin: *Shoah*. Adică: genocid. Holocaust. Auschwitz. Un singur cuvânt cuprinde sute de mii, milioane de victime. Numai lista evreilor din orașul bihorean, deportați și uciși în lagăre, publicată în programul spectacolului, se ridică la aproape 2000. *Shoah* ne amintește de suferința, de moartea lor, dar și de a multor altora cu numele pierdut... Un singur cuvânt strânge în el mii de oameni torturați, exterminați. Mă uit pe lista tipărită: cine a fost oare Reiss Emil? Dar Stern Lajos? Cum a murit Braun Lili? Cum s-a chinuit Adler Herman? Ei, toți ceilalți, într-un cuvânt ca un suspin... Asemeni acestuia, spectacolul lui Mihai Măniuțiu evocă, într-o oră, lapidar, concentrat, impresionant tocmai pentru că este așa (altfel decât, la Zholdak, evocarea îndelungă, cumplită, a Gulagului stalinist). Privit în suita de spectacole datorată regizorului în ultimele stagioni, deosebindu-se de montarea anterioară, dar conținând și unele elemente similare, el păstrează tema suferinței și rezistenței umane în fața răului distrugător. Este un spectacol emoționant și prin modul cum spune mult printr-un puțin anume ales, prin simboluri, metafore, metonimii de o solemnă simplitate, despre moartea miilor de oameni de la Auschwitz.

Pentru a-l realiza, regizorul s-a folosit de „versiunea Primo Levi“, de interviurile scriitorului italian care a cunoscut calvarul lagărului nazist (după unul dintre ele – dat la Torino, la 11 aprilie 1987 – se va sinucide, aruncându-se în gol). Scrisul acestuia va depinde definitiv de ororile trăite la Auschwitz. În acel loc, unde – cum spunea – se întâlneau, pentru a fi exterminați, „nenorociții“ din vestul Europei și „amărății“ adunați din țările estice. Experiența de acolo îl face să remarce – calculată probabil, de torționari – lipsa solidarității între acei oameni de limbi diferite, veniți din toate direcțiile. Levi se arată mai curând un sceptic, pentru care omul nu e bun din naștere. „Ura zoologică“ este prea vizibilă în evenimentele prezentului, ca și cum, după Auschwitz, n-ar fi urmat nici o schimbare. Degradarea umană se accentuează pentru cei care „trudesc în noroaie“. Concis, precis, fără frumuseți verbale, Levi se vrea eliberat de „greutatea trupului“, de greutatea sa pământescă, înălțându-se peste „noroiul“ ce-l înconjoară (cum zbor i-a fost și gestul final). În spectacolul lui Măniuțiu, acțiunile și semnele vizuale și auditive, completează – contrapunctic, prin registrul stilistic – duritatea cuvintelor, tonul interviurilor, cu care se interferează.

Într-o cameră dreptunghiulară, vastă, încăpătoare, spectatorii – în număr limitat, așezați de-a lungul pereților tapetați – vor fi în contact imediat cu ceea ce se va desfășura în mijlocul lor. Vor privi, însă, din direcții diferite, vor avea alt unghi de vedere (oarecum, așa se proceda la *Iov*, dar aici, fără carcasă separatoare).

Lumina, variabilă, va crește sau va scădea, susținând emoția, subliniind semnificațiile. Toate derivând din decupajul interviurilor și repartizarea lor în spectacol.

În prim plan, Marian RÂLEA.

Marian Râlea – Primo Levi – răspunde la întrebările reporterilor (femei sau bărbați), dar tace, încordat lăuntric, când interviul aduce, prin tonul său, cu un interogatoriu agresiv. Cuvintele-i sunt ale omului care nu încetează să gândească episodul de viață hotărâtor de la Auschwitz, fixat cu o precizie îngrozitoare în mintea sa. În spațiul evocării, semănat cu pantofi scâlțiați – fiecare însemnând o victimă a camerelor de gazare – Levi, în haine de lagăr, se leagănă cu mișcări de vals, fiind poate chiar valsul care acompania deseori drumul celor trimiși la moarte. De astă-dată, lumina scade, după ce, mai înainte, camera se luminase sensibil, când intrase, aducând cu el un pomișor, simbol al vieții. Mișcarea sa are o gravitate rănită, o tristețe meditativă, cu răsuciri ce indică „noroiul” destinat deținuților, dar și cu vizualizări ale doritei eliberări.

Nu este ușor de surprins, într-o cronică, factura muzicală a spectacolului, care nu trebuie redusă la corul numeros, prezent într-o lentă alunecare, strângând la piept pantofii dragilor dispăruți – corul care intervine mereu, ca un „memento”, admirabil în demnitatea durerii. În compoziția sa, spectacolul conține teme și acțiuni de tonalități și ritmuri distincte, care se vor contopi spre sfârșit. Astfel, alături de acest cor – pe care-l vedem masiv, dar îl simțim fragil ca o „trestie gânditoare” – apare tema inocenților copii, uciși la Auschwitz. Ei vor fi aduși de un fel de bufon diabolic („Liliachiul”, după culoarea straielor), în salturi înșelătoare, vesele dacă n-am ști unde îi vor duce. Fals-dulceag cu copiii, „Liliachiul” va incendia copăcelul lui Levi, va trasa cu creta linii pe podea, peste care vor fi puse linii de tren, mica locomotivă și vagonetele pentru transportul spre lagăr. Este momentul, tensionat prin sensul său, când Primo Levi încearcă să-i strice „jocul”, căutând disperat, fără a reuși, să scape copiii...

Regizorul nu face teatru documentar, în înțelesul curent, ci, pornind de la declarațiile lui Primo Levi, preferă o teatralitate ludică și sugestivă, funcționând în contrapunct, care capătă crescendo dramatic. Cu expresia suferinței pe față, Levi se rotește cu ochii la cer, dornic de zbor, dar se împleticește de șine, pierde și el un pantof, spunând: „Sunt din nou în lagăr”. Desigur, cuvântul „pantof” n-are, în scris, rezonanța emoțională a obiectului, în spectacol. Levi va adormi (sau muri) cu capul pe pantoful căzut – ca un Chaplin ajuns la Auschwitz... Corul cântă duios, trist, apoi pe alt ritm, viguros afirmativ. Treptat, cu toții se descaltă. O vioară răsună. De sus, coboară o coroană de frunze albe, calcinate, acoperindu-i pe toți. După o sincopă a luminii selenare, vom zări doar pantoful negru al lui Levi, printre cei albi, risipiți, ai corului.

Teatrul de Stat Oradea – Shoah, versiunea Primo Levi, un scenariu de Mihai Măniuțiu, după interviuri de Primo Levi. Traducerea: Anca Măniuțiu. Regia: Mihai Măniuțiu. Decoruri: Valentin Codoiu. Costume: Iuliana Vâlsan. Orchestra evreiască: W. Vilan Gyuri, Ardelean Gavril, Boroș Petre. Conducerea muzicală: W. Vilan Gyuri. Coregrafia: Vava Ștefănescu. Cu: Marian Râlea, Doru Presecan, Suzana Macovei, Mariana Presecan, Petre Panait, Ileana Iurciuc, Mariana Neagu, Angela Tanko, Mirela Niță-Lupu, Corina Cernea, Mirela Juncă, Anca Opriș, Corina Sztatmari, Doru Fârte, George Voinese, Sebastian Lupu, Șerban Borba, Adrian Locovei, Pavel Sârghi, Sebastian Lakatos, Ștefan Lakatos, Petra Szabo, Loredana Denisa Fodor, Alexandra Ramona Fodor, Mădălina Roxana Fodor, Tihamer Macovei.

Adrian MIHALACHE

Beligan forever!

În teatru, există deseori un personaj detașat de pasiunile celorlalți, care-și păstrează calmul și rațiunea, în mijlocul dezlănțuirii generale. El este *raisonneur*-ul, care explică, dar nu se implică. Dramaturgii îl utilizează ca pe un canal de comunicare indirectă între caractere: lui i se fac confesiuni, pe care le colporează; lui i se supun probleme, pe care le analizează; lui i se cer soluții, pe care le eludează. El nu speră, nici nu disperă. Își apără liniștea și își păstrează cumpătul. Fiind lucid și inteligent, este considerat inuman; fiindcă nu dorește nimic, este considerat egoist...

De regulă, *raisonneur*-ul este un personaj secundar. În piesa *Egoistul (Le nombri)* a lui Jean Anouilh, jucată la Teatrul Național din București, el este chiar protagonist. Léon Saint-Pé, autor dramatic cu succes la public, dar marginalizat de mediile intelectuale *chic*, este un *alter-ego* al autorului. Aflat la vârsta recapitulărilor (aceasta avea să fie ultima lui piesă), Anouilh se prezintă pe sine, așa cum ar dori să fie: dezabuzat și detașat. Avusese o carieră lungă, de 49 de ani. Începuse prin a fi prizat de critici, ca un continuator al prețiozității lui Jean Giraudoux, și ajunsese adorat de public, ca autor care face ca ideile complicate să pară clare și distincte. Prinsese vânt în pânze cu *Voyageur sans bagages*, în 1937, iar în timpul Ocupației, și-a continuat cariera, nedevenind nici rezistent, nici colaboraționist. În această poziție – aparent sigură, de fapt, cea mai dificilă – și-a